

درنامه و نکات مهم مطالعات اجتماعی، هشتم

عصری تازه در تاریخ ایران (فصل ۶)

عصر طلایی فرسنگ و تمدن ایرانی - اسلامی

دیر: صفوی

فارس - جهرم

سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

عصر فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی

تاسیس سلسله های ایرانی

پس از یک قرن خلافت :

عباسیان ضعیف شدند.

خلفای عباسی توانایی اداره قلمرو پهناور خود را نداشتند.

در نتیجه شرایط مناسبی برای تشکیل سلسله های ایرانی به وجود آمد.

مهم ترین سلسله های ایرانی در فاصله قرن سوم تا پنجم هجری

آل بویه

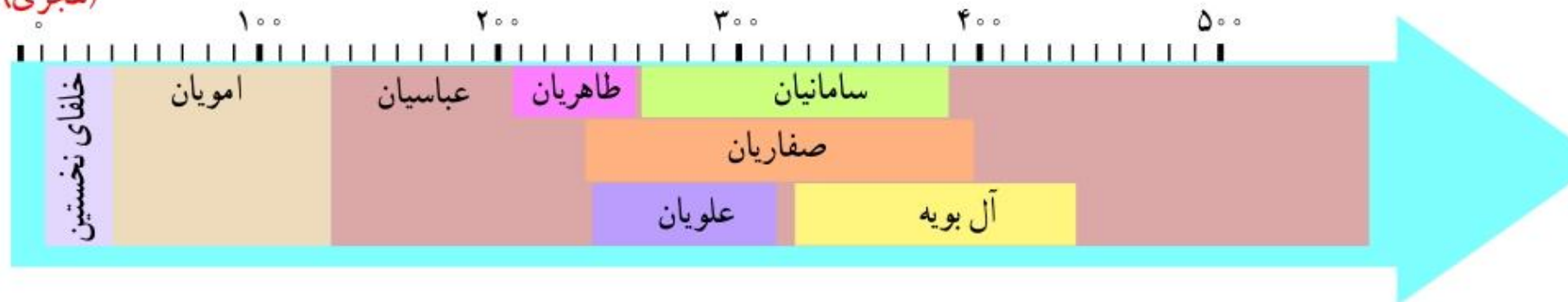
علویان

صفاریان

سامانیان

طاهریان

(هجری)

طاهریان

- موسس : طاهر
- لقب : ذوالیمینین «چون با دو دست شمشیر می زد.»
- تاسیس حکومت : با تایید خلیفه عباسی مامون
- حاکم: خراسان
- مرکز حکومت : نیشابور
- رابطه با خلفای عباسی : دوستانه و اظهار فرمانبرداری و وفاداری نسبت به خلیفه
- اداره قلمرو : مستقل و اجازه دخالت به نمایندگان خلیفه در امور داخلی نمی دادند.
- انقراض حکومت : توسط صفاریان

سامانیان

❖ موسس : امیر اسماعیل سامانی

❖ تاسیس حکومت : با تایید خلیفه عباسی

❖ مرکز حکومت : بخارا

❖ رابطه با خلفای عباسی : دوستانه و اظهار فرمانبرداری و وفاداری نسبت به خلیفه

❖ اداره قلمرو : مستقل و اجازه دخالت به نمایندگان خلیفه در امور داخلی نمی دادند.

❖ انقراض حکومت : به دست دولت ترک نژاد آل افراسیاب

صفاریان

تندیس یعقوب لیث در دزفول

✚ موسی : یعقوب لیث

✚ تاسیس حکومت : بدون اجازه و تایید خلیفه عباسی

✚ مرکز حکومت : زرنگ (زرنج)

✚ اداره قلمرو : مستقل

✚ تاسیس حکومت به پشتیبانی : مردم سیستان به خصوص عیاران

عیاران: گروهی بودند جوانمرد که با قوانین گروه خود افراد ظالم را مجازات می کردند و اموال آن ها را بین مردم بادل و بخشش می کردند.

✚ رابطه با خلفای عباسی : خصمانه

✚ اقدامات :

۱- براندازی طاهریان

۲- یعقوب به عراق لشکرکشی کرد و قصد تصرف بغداد داشت که از سپاه خلیفه شکست خورد.

۳- یعقوب در فکر جبران شکست خود بود ولی بیماری و مرگ فرصت جنگ را به او نداد.

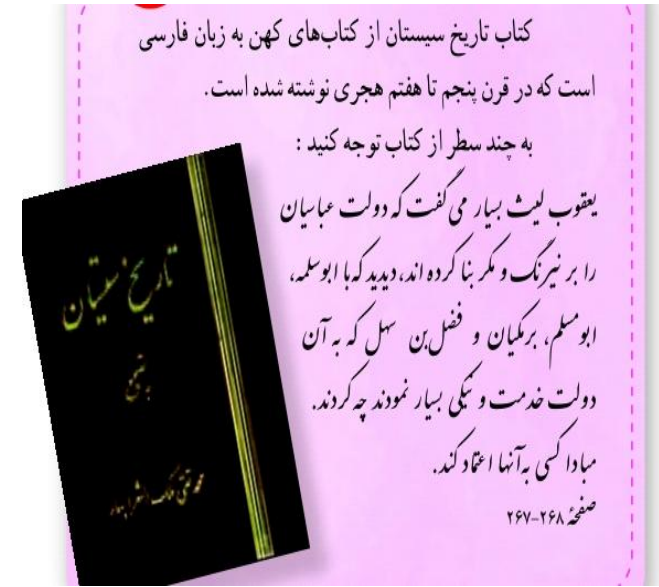
صفوی ، دبیر مطالعات اجتماعی فارس ، جهرم

علویان طبرستان

- ✓ تبار : غیر ایرانی (از نسل حضرت علی ع)
  - ✓ خلفای عباسی : دشمن علویان طبرستان بودند.
  - ✓ مرکز حکومت : آمل
- دلیل دشمنی خلیفه با علویان:

- ۱ - علویان شیعه مذهب بودند.
- ۲ - حکومت عباسیان را به رسمیت نمی شناختند.
- ۳ - از خلفای عباسی اطاعت نمی کردند.

کتاب تاریخ سیستان از کتاب‌های کهن به زبان فارسی است که در قرن پنجم تا هفتم هجری نوشته شده است.

به چند سطر از کتاب توجه کنید :
یعقوب لیث بسیار می گفت که دولت عباسیان را بر نیرنگ و مکر بنا کرده اند، دیدم که با ابوسلمه، ابوسلمه، برمکیان و فضل بن سهل که بر آن دولت خدمت و یکی بسیار نمودند چه کردند. مبادا کسی بر آنها اعتماد کند.
صفحه ۲۶۸-۲۶۷

فعالیت

- ۱- با توجه به متن درس، آیا سلسله‌های ایرانی از نظر رابطه با خلافت عباسی و چگونگی به قدرت رسیدن، مانند هم بودند؟ مثال بزنید. خیر، سامانیان و طاهریان با تایید خلفای عباسی به قدرت رسیدند و روابطی دوستانه داشتند ولی حکومت صفاریان و علویان و آل بویه نه تنها بدون تایید خلیفه حکومت تاسیس کردند بلکه رابطه دشمنی و خصمانه با خلیفه عباسی داشتند.
- ۲- متنی را که از کتاب تاریخ سیستان انتخاب شده بخوانید. از این متن به چه نکاتی درباره رابطه صفاریان با خلافت عباسی پی می‌برید؟ اینکه یعقوب لیث به خلفای عباسی اعتماد نداشت. با خلیفه دشمن بود، چرا که معتقد بود حکومت عباسیان بر نیرنگ و مکر بنا شده است.

آل بویه

- موسس: پسران بویه (علی ، حسن و احمد)
- مذهب: شیعه
- تاسیس حکومت: بدون تایید خلیفه عباسی
- مرکز حکومت: شیراز ، ری ، بغداد ، اصفهان
- رابطه با خلیفه: دشمن خلیفه و عباسیان

(آل بویه توانست بغداد را تصرف کند و خلفای عباسی را تحت نفوذ و سلطه خود قرار دهد.)

▪ گسترش معارف و فرهنگ شیعه در زمان آل بویه

▪ بازسازی حرم مطهر امامان در نجف و کربلا و کاظمین به دستور فرمانروایان آل بویه

▪ برگزاری مراسم عید غدیر و مجلس سوگواری امام حسین (ع)

▪ انقراض: به دست طغرل سلجوقی

قلمرو آل بویه (۴۴۷-۲۲۳ق)

○ بند امیر در فارس (به دستور عضد الدوله دیلمی ساخته شد.)

ایرانیان پرچمدار علم و دانش

اسلام روح تازه ای به جامعه و فرهنگ ایرانی دمید و به آن تحرک و پویایی خاصی بخشید.

ایرانیان سابقه ای طولانی در علم و دانش و هنر داشتند، آنان پس از پذیرش اسلام، از تمام توان و استعداد خود برای پیشرفت و گسترش فرهنگ و

تمدن اسلامی، استفاده کردند.

ایرانیان مسلمان در تاسیس و گسترش:

➤ معارف اسلامی

➤ علوم انسانی و علوم تجربی

➤ هنر و ادبیات

پیشگام بودند.

برجسته ترین دانشمندان در رشته های مختلف علمی در دوران طلایی فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی اغلب ایرانی بودند.

معارف اسلامی

۱ - تدوین کتاب های زیادی توسط عالمان ایرانی

۲ - در رشته تفسیر آثار مهمی توسط دانشمندان مسلمان ایرانی نوشته شد.

در رشته های دیگر مانند: فلسفه، تاریخ، جغرافیا و موسیقی دانشمندان ایرانی درخشیدند و آثار سودمندی از خود به جا گذاشتند.

از دیگر رشته هایی که ایرانیان در آن پیشتاز بودند ، **زبان و ادبیات عربی** بود
و قواعد صرف و نحو و دستور زبان و ادبیات عربی توسط ایرانیان تدوین شد.

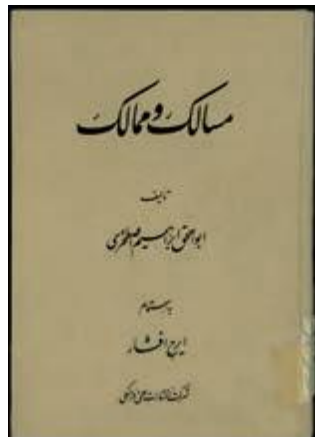
یکی از اقدامات مهم علمی و فرهنگی ایرانیان در قرون نخست هجری ، انتقال بخشی از میراث ادبی و تاریخی ایران باستان به جامعه اسلامی بود

نویسندگان و مترجمان ایرانی مانند **عبدالله بن مقفع** [مشهور به روزبه ایرانی] ، کتاب هایی را در موضوع:

- تاریخ پادشاهان و قهرمانان کهن ایران
- اندرزنامه و آداب کشورداری

از زبان **پهلوی** به **زبان عربی** ترجمه کردند.

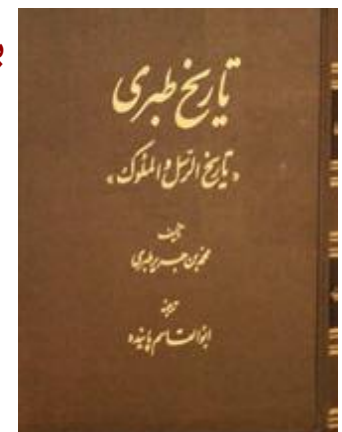
سلسله های ایرانی مخصوصا سامانیان و آل بویه نقش چشمگیری در رونق و شکوفایی فرهنگ و تمدن ایرانی – اسلامی داشتند.

صفوی دبیر مطالعات اجتماعی ، فارس ، جهرم

بیشتر فرمانروایان این سلسله ها

- ✚ علاقه مند به علم و ادب بودند.
- ✚ برای عالمان و دانشمندان و ادیبان ، ارزش و احترام فراوانی قائل بودند.
- ✚ پایتخت این سلسله ها، مرکز دانش و محل پژوهش بزرگان علم و ادب بود.

زبان و ادبیات

پس از ورود اسلام به ایران تا مدت ها ، زبان اداری ایران بود.

فرمان ها و نامه های اداری به زبان عربی نوشته می شد.

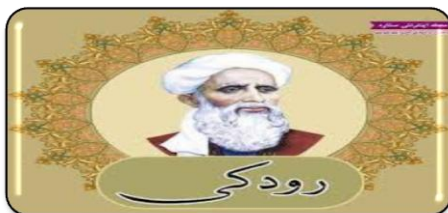
دانشمندان کتاب های خود را به عربی می نوشتند.

مردم ایران به زبان عربی به خاطر زبان قرآن احترام می گذاشتند ، ولی همچنان به زبان فارسی ، سخن می گفتند.

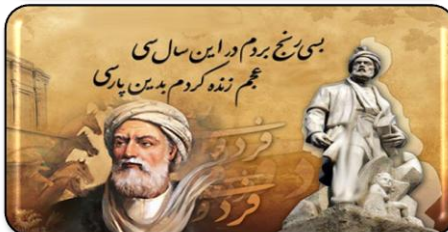
رونق ادبیات فارسی

❖ از قرن سوم به بعد

❖ در نتیجه علاقه امیران و وزیران حکومت های صفاریان و سامانیان به فرهنگ و زبان ایرانی

رودکی ، پدر شعر فارسی با تشویق و حمایت
سامانیان ، اشعار خود را سرود.

فردوسی ، در اواخر دوره سامانیان ، سرودن
شاهنامه را آغاز کرد.

معماری

معماری و هنر ایران در دوران اسلامی در ادامه معماری عصر باستان بود.

از نخستین جلوه های معماری ایرانی - اسلامی مساجد بودند.

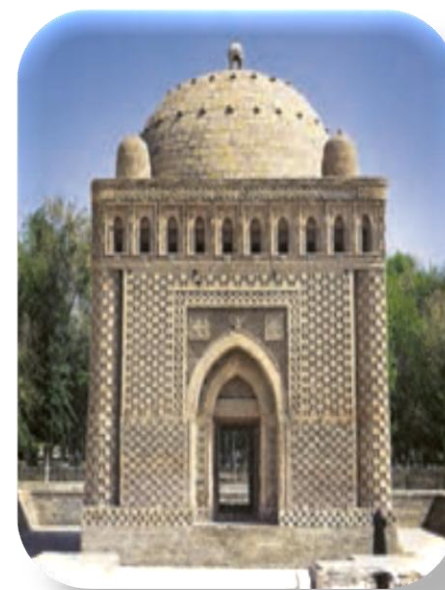
برخی مساجد در ابتدای ورود اسلام به ایران بر اساس اصول معماری دوره ساسانی ساخته شدند.

مسجد جامع و آرامگاه جلوه شکوهمندی از میراث معماری ایرانی - اسلامی به شمار می روند.

مسجد جامع فهرج یزد از جمله نخستین مساجدی

بود که بر اساس اصول معماری دوره ساسانی ساخته شد.

آرامگاه امیر اسماعیل سامانی در بخارا و آرامگاه قابوس وشمگیر در گنبد کاووس

جلوه ای شکوهمند از میراث معماری ایرانی - اسلامی

فعالیت

۳- با توجه به نمودار خط زمان در صفحه ۶۹ و نقشه‌های صفحه ۷۰ و ۷۱، جدول زیر را کامل کنید.

نام سلسله	دوره حکومت	مؤسس	پایتخت	قلمرو	اقدامات مهم
طاهریان	قرن ۳ ق	طاهر ذوالیمینین	نیشابور مرو	خراسان و سیستان و طبرستان	نافرمانی نسبت به مأمون؛ موروثی شدن حکومت در خاندان طاهر؛ توسعه کشاورزی و ترویج سوادآموزی.
صفاریان	قرن ۳ و ۴ ق	یعقوب لیث	زرنگ	سیستان خراسان طبرستان، فارس	تسلط یعقوب بر سیستان و تأسیس حکومت صفاری؛ برانداختن سلسله طاهریان؛ لشکرکشی به عراق و شکست از سپاه خلافت، شکست عمرو، جانشین یعقوب از سامانیان.
علویان طبرستان	قرن ۳ و ۴	حسن بن زید	آمل	طبرستان دیلم	انتخاب حسن بن زید به رهبری توسط مردم طبرستان؛ نبرد با طاهریان، صفاریان، سامانیان و خلافت عباسی؛ ترویج فرهنگ شیعه.
سامانیان	قرن ۳ و ۴	امیر اسماعیل	بخارا	خراسان، سیستان طبرستان، ماورالنهر	تأیید حکومت امیر اسماعیل سامانی توسط خلیفه عباسی؛ شکست صفاریان و توسعه قلمرو سامانی؛ نبرد با علویان طبرستان؛ درگیری با آل بویه؛ ترویج زبان و ادب فارسی.
آل بویه	قرن ۴ و ۵	پسران بویه (علی، حسن و احمد)	شیراز، اصفهان بغداد، ری	فارس، ری، خراسان طبرستان - همدان قسمتی از عراق امروزی عمان، بحرین	پسران بویه ولایات مرکزی و جنوبی ایران را تصرف کردند؛ بغداد را تصرف و بر خلافت عباسی تسلط یافتند؛ درگیری با سامانیان؛ ترویج فرهنگ شیعه؛ حمایت از دانشمندان و عالمان.

موفق باشید. صفوی دبیر مطالعات اجتماعی، فارس، جهرم

در سکوت سخت تلاش کن، بگذار موفقیت صدای تو باشد.